

van een te scheiden, door de godheid als de groote wereldziel, die, als zelve niet onstoffelijk, in wezen tot de wereld zelve behoorde.

De beweging, die van haar uitgang verliep naar vaste wetten.

Zoo was er dus, naar zijn meening, een onverbreekelijk oorzakelijk verband tusschen het één-gebeuren en het andere. Alle gebeuren was altoos weer gevolg van een voorafgaand; en de vaste wet, die alles beheerschte, maakte dat het nooit anders kon gebeuren dan het gebeurde.

Dat er naar Democritus' voorstelling geen plaats was voor toeval, en alles zijn reden had, was dus in zijn gedachtenstelsel geen gevolg van het vrij-machtig en wijs bestel van een boven de wereld onafhangig verheven en souverain Oppervezen, maar van in de schepselen zelve inklevende wetten.

Deze enkele opmerkingen zullen voldoende zijn, om vrager te doen inzien, dat de „spreuk“ van Democritus iets geheel anders bedoelt dan onze begrip van de voorzienigheid Gods.

De tweede vraag geldt:

Het verband tusschen verstand en wil, tusschen weten en handelen.

Ze luidt: Hoe moet ik van Christelijk standpunt oordeelen over het zeggen van Socrates: „Wie precies weet, kan niet anders dan juist handelen, en wie onredelijk handelt, doet dit tengevolge van onwetendheid“?

Een volledige beantwoording van deze vraag zou een breder uiteenzetting eischen van het Socratische stelsel, dan waarvoor het hier de plaats is.

Doch een enkele opmerking kan, naar ik denk, volstaan om B. te bevredigen.

We bewegen ons, gelijk vrager zelf zal verstaan, bij dit woord van Socrates op het gebied der zielkunde. Het geldt de verhouding tusschen het denkend en het willend leven onzer ziel, of, zooals we het kortheidsshalve doch minder juist, uitdrukken tusschen verstand en wil.

Over die verhouding was er in alle tijden heel wat strijd onder de psychologen.

Sommigen kenden aan het verstand, anderen aan den wil het primaat toe, d.w.z. dat volgens den één de teugels van ons zieleleven liggen in de handen van het verstand, volgens den ander in die van den wil. Volgens den één volgde de wil de oppermachtige leiding van het verstand, en volgens den ander werd het verstand beheerscht door den wil.

Socrates nu behoorde tot de eersten. Het verstand dicteert, zoo meende hij, aan den wil wat deze heeft te doen, en dwingt hem tot gehoorzaamheid.

En omdat ons handelen niets anders is dan het onzietten van ons willen in een daad, kwam het er, naar Socrates meende, voor het juist handelen slechts op aan, dat men juist wist en oordeelde; en had omgekeerd, alle verkeerd handelen zijn oorzaak in een niet juist onderscheiden.

Zonder dat we ons hier nu verdiepen in het — nog altoos actuele — vraagstuk der zielkunde, of het primaat in ons zieleleven toekomt aan ons verstand of aan onzen wil, zal B., na bovenstaande opmerkingen, gemakkelijk het oordeel van Christelijk standpunt over Socrates' leer kunnen vaststellen, als hij haar legt b.v. naast Rom. 7, en begrepen heeft, hoe de Socratische voorstelling tot ondergrond heeft, de veronderstelling, dat de menscheijke natuur onbedorven is, en dat alle zonde te herleiden valt tot dwaling, en dan tot dwaling, waaraan in geen enkel opzicht de smet kleeft van schuld.

Indertijd ging Socrates er dan ook van uit, dat het „choone, ware en goede in den mensch aanwezig is, dat het alleen door onwetendheid in hem schuil gaat, en dat het slechts door onderlicht van zijn belemmeringen bevrijd hoeft te worden, om aan 't licht te komen.

V.

F.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De duurte.

Het altijd belangrijke „Maandschrift voor Statistiek“ geeft ook ditmaal in het Mei-nummer zeer interessante cijfers.

Ditmaal is het een zeer aanschouwelijke voorstelling van de verhouding tusschen geld en goederen sinds 1919. Deze wordt op twee wijzen gegeven, eerst uit de prijzen van den groothandel en daarna uit de indexcijfers over de kosten van het levensonderhoud in Amsterdam. Deze laatste cijfers geven dus de kleinhandelsprizen weer.

Als basis wordt in beide gevallen genomen het jaar 1913. De toenmalige verhouding tusschen geld en goederen is dus de normale of liever de gulden was toen 100 centen waard.

In 1919 was dit 32,9, in 1921 was het 54,9 en het vorige jaar kon men voor een gulden koopen wat in 1913 voor 64,5 cent te krijgen was.

Dit komt er dus op neer, dat in den groothandel de gulden meer dan een derde van zijn waarde verloren heeft.

De cijfers betreffende het levensonderhoud in Amsterdam geven ongeveer hetzelfde beeld.

In 1919 was daar de gulden 51,5 cent, in 1921 was dit 49,6 en in '25 slechts 56 cent.

Ook dit komt dus neer op een waardeverlies van den gulden of een stijging der goederenprijzen van groote betekenis.

De dikwijls dorre getallen der statistiek, geven hier een levend beeld van de groote verandering die zich in het economisch leven voltrekt en onwillekeurig dwalen onze gedachten van deze cijfers af naar hun betekenis en hun oorzaak.

We bevinden ons hierbij op het moeilijk begaanbare terrein der economie en weten, dat zeer veel vragen van geldleer en prijsvorming in dit blad moeilijk besproken kunnen worden.

We willen hier slechts een paar punten even aanstippen.

In de eerste plaats zullen velen met deze cijfers voor oogen, de hoopvolle gedachte, dat de economische crisis van de na-oorlogsjaren van korten duur zou zijn, moeten loslaten.

De duurte blijkt niet een snel voorbijgaand verschijnsel te zijn, maar wij zullen duurzaam hebben te worstelen met een geheel andere waardeverhouding tusschen geld en goederen.

Hoe komt dat?

Het heeft geen nut hier de zoo dikwijls herhaalde opsomming van de algemeene oorzaken, die in den oorlog en de groote kapitaalvernietiging hun oorsprong vinden, te herhalen.

Zulk een herhaling, die voor een groot deel der lezers overbodig en voor een ander deel vruchteloos is, achterwege latende, wijzen we op twee nevenoorzaken, die misschien te weinig de aandacht trekken.

In de eerste plaats is het onmiskenbaar, dat het percentage der produceerende personen afneemt.

Eenzijds wekt een betere zorg voor den ouden dag het rentenieren in de hand, terwijl anderzijds de leeftijd waarop men aan het productieproces gaat deelnemen, steeds meer naar boven verschoven wordt.

Dit laatste is vooral het gevolg van de uitbreiding van het onderwijs. Zeer belangrijke groepen volgen het middelbaar- en hooger-onderwijs en beginnen pas op 20- of 25-jarigen leeftijd pogingen te doen om in het productieproces hun plaats te vinden, pogingen, die dan ook nog niet altijd direct succes hebben.

Hier komt nog iets bij. Een belangrijk deel van deze groep komt niet in de eigenlijke productieve bedrijven terecht, doch dient het zich steeds uitzettende onderwijs, ten behoeve van leerlingen, die ook op hun beurt weer in de school een betrekking zullen zoeken. Enzovoort.

Nu is een zekere mate van onderwijs noodig om de maatschappelijke productie op peil te houden en welke mate dit is valt niet te zeggen zoo precies, doch het is wel zeker, dat de onderwijsuitbreiding der laatste jaren, gepaard gaande met een verschuiving van den leeftijd waarop de productie begint, tengevolge heeft een onttrekking van werkers aan de directe productie, die ongetwijfeld de verhouding tusschen geld en goederen ongunstiger doet worden.

Alleen snelle technische vooruitgang zou hier de onvermijdelijke indalen kunnen ondervangen.

Dan wijzen we op een ander punt. Mr. MacLaine Pont schreef een boekje onder den titel „Een punt in de staathuishoudkunde: het maatschappelijk vraagstuk rakend, dat te weinig de aandacht had“.

Hij wijst er in dat geschrift terecht op, dat de vraag naar weldeartikelen steeds groter wordt. Dit heeft tengevolge, dat een steeds toenemend deel der produceerende menschheid zich bezig gaat houden met de productie van zaken, die per saldo niet onmisbaar zijn.

Steeds meer worden dus kapitaal en arbeidskrachten weggevoerd van de productie der noodzakelijke levensbehoeften.

Dit is in zoo sterke mate het geval, dat zelfs het kapitaal, dat gebruikt moet worden voor opleg, steeds meer gestoken wordt in de productie van onbehoefte zaken.

Telkens moeten minder gunstige productie-gelegenheden in gebruik genomen worden, omdat de gunstiger gelegenheden voor een deel voor niet noodige productie gebruikt worden. Dit heeft tengevolge een stijging der prijzen van grondstoffen, kapitaal en arbeid.

Feitelijk is het dus zoo, dat het tegenwoordige geslacht, gedreven door een zucht naar welde, de schatten voor de toekomst nodig, verbeurt en tevens de productiemiddelen van het heden gebruikt voor minder noodige zaken ten koste van de eerste levensbehoeften.

Naar ik meen hebben de hier aangeduide oorzaken voor een deel de wanverhouding tusschen geld en goederen veroorzaakt.

Is dit juist, dan zijn meteen de middelen tot herstel aangewezen. Deze middelen liggen op economisch terrein. Het zijn: verhooging der productie, vermindering van welde en versobering des levens.

Een krasse weldebelasting zou hier goed kunnen werken. Doch het middel ligt niet op economisch noch op staatkundig terrein. Dat ligt ook hier in levens-verandering en -vernieuwing.

Zoodra inplaats van de jacht naar welde en genot gesteld wordt het zoeken van de dingen die

boven zijn is ook op dit terrein verbetering te wachten.

Arnhem.

E. VISSER.

LITERATUUR EN KUNST.

Naar waar de appelsienen groeien.

Herhaaldelijk als Felix Timmermans langs de Begijnenvest van zijn Vlaamsche stadje Lier wandelde, of, als hij stil z'n pijp zat te „smooren“ aan de riet-bepluimde Notho-oever, was de wensch in hem opgekomen, Italië te gaan zien, te gaan genieten van bloeiende „gouden-regen en amandel... van winddonkere en aurora-roze en theegle rozen en al die kleurenweelde lijk openslaande vlaggen onder den zegen van een heilige Lievenvrouwenblauwe lucht“.

Van lieverlede werd die wensch een voornemen, toen het plan in hem gerijpt was een boek te schrijven over het Leven van Sint Franciscus van Assisi. Want om dezen heilige, wiens leven zoo nauw samengeweven was met dat der natuur, te kunnen verstaan, moet men die natuur kennen door eigen aanschouwing. „Ik kan hem niet zien“, zegt Timmermans zelf, „zonder het landschap, de natuur rond hem“.

Breed werd de zaak besproken en voorbereid, en toen ten vorigen jare de „lente-kitteling“ was begonnen... en het kerselaarke (in zijn Liersche boekje) eerst-communiekanten wit was opgebloeid, stond hij op een morgen ten afreis gereed. Met „ons Marieke“ (zijn vrouw), „ons Rachel“ en „ons Emma“ (zijn zuster) zou de tocht ondernomen worden „naar waar de appelsienen groeien“.

Van deze reis nu vertelt het boek, dat we thans onder de aandacht willen brengen. Het vangt aan op het oogenblik, dat ze „met de waterzwarte valies naar het levergeelstieke stationneken stappen, dat plots de poort is naar Italië, Franciscanië en Macaronië“ en het eindigt, als hij weer in zijn „schoon Lier“ terug is, en hij het gevoel heeft, alsof hij „van uit het venster van een (zijn) puntgevel Italië (heeft) zien voorbij wandelen“.

We kennen sinds lang den gemoedlijken toerist als een kostelijk verteller, die veel opmerkt en ons, lezers, graag doet deelen in de vreugde, van wat hij ziet en hoort. Er ligt dus aanstonds zekere aantrekkelijkheid in, om hem op zijn tocht te volgen. Maar bovendien lokt het boek, dat geestig geïllustreerd is met de bekende Timmermans-hout-snedes, u daartoe uit, zoodra ge het in de hand neemt. Tal van menschen hebben hun Italiaansche reis beschreven en we bezitten meer dan een boek, dat ons de steden en landschappen met hun beroemde schoonheden beschrijft, maar weinige van die zeker interessante boeken wekken zoo onmiddellijk de begeerte tot lezen als dit.

't Is wellicht de naam van den Schrijver en de verwachting, die men op grond van dien naam koestert, 't zijn misschien ook de vele genoegelijke teekeningen, die het doen, feit is in ieder geval, dat men deze reisbeschrijving ontvangt als een Vlaamschen roman en direct tot de lectuur besluit. En, laat ik meteen het er bij zeggen, van dat spontane besluit zal men geen spijt gevoelen. Integendeel, als het boek „gedaan“ is, is men geheel bevredigd.

Evenwel, de eerste eigenschap van „Naar waar de appelsienen groeien“ is niet, wat ik zou willen noemen, het Timmermans-karakter, zooals dat b.v. in „Het keerseken in de lantaarn“ zoo duidelijk uitkomt. Natuurlijk vinden we het er in terug, maar zoo sterk op den voorgrond tredend als elders, is het niet. We ontmoeten hier minder den sappigen verteller, dan, wat Timmermans oorspronkelijk is, den beeldenden kunstenaar, den schilder.

Trouwens, dat is begrijpelijk. Wat Timmermans doet vertellen, zijn eigene Vlaamsche land met z'n Vlaamsche stadjes en gevelsjes en menschen, dat alles rolt weg achter den trein, die hem naar 't Zuiden voert. En de wereld, die zich voor hem opent, de kunstweelde van het classieke land der plastische verbeelding in kleuren en lijnen, doet hem zóoveel zien, dat er alleen maar plaats is in zijn ziel voor bewonderen.

Maar juist dit enthousiast bewonderen geeft aan het boek zijn groote bekoring. Timmermans beschrijft hier niet, maar hij denkt hard op. Daarom krijgen we ook niet het relaas van een Baedeker of Guide Confi te lezen, maar genieten de echte schoonheids-ervaring van den kunstenaar, die de harmonie ziet en de gedachte. En als ge dan u herinnert, dat die kunstenaar Felix Timmermans is, de enthousiast, die alles op zijn kleurige wijze zegt, dan begrijpt ge, dat er van dit boek iets uitgaan kan en moet...

Van de reis zelf lezen we heel weinig. Als we met Timmermans in den trein zitten, doet hij ons naar buiten zien, naar het verglijdende panorama van bergen en bosschen. Dan spreekt de natuur-bewonderaar, die alweer geen tijd heeft om te vertellen, alleen maar wijzen kan.

Maar van de schoonheid der Italiaansche steden

„Naar waar de appelsienen groeien“, uitgev. van P. N. v. Kampen en Zoon, Amsterdam.

lezen we de het Dogenpauze, den

— 't is een met nieuw-zelfde enthousiasme ook nimmend omdat ge z met hem visionaire. S de teekening hoofdstukje „Florentie“.

Het regent, want we hebben elk h en 't laad bouwen) spawers sp „lijk duize ons niet heeft er ge is even gro Het zou menten dez zien. Maar in 't verba beten uit. C zonder wijz van het be 't Edele Angelico“.

gen teekent beziet in he dering van meer, dat i kleuren, in handen, en uitdrukking

„Er valt ee u go word Nader da van dit stu gelico gebr

Het twee ving van L Sint Francis trouwe heb nu we zoo kleurt dit n bli. Ge zie in het „p gaarne toek het „bosch“ „Het is ro als een he

Uiteraard van het bo zelf zien va heeft. Het als een de het geeft d door het p

Zoo is di beschouwin ring door „stenaar“ beid breng

Maar hoe leeft maristische Een enkel

In Italië hoofd gede die, de ker trokken gev 't hoofd sp opmerker r zometje: ons in ha en gant de die zich o verhoocht

In Rome van Latera deze macht zoldering... kangen... adem... macaronie-e

Van zooz hoofd delon schilderinge van licht v te onspan stenaar na leidt, zoo nuchteren V of een sin doonetig It als iemand de humor buuk...

Het jong- portig ong afging, ma de aandacht

us langs de
je. Lier wan-
mooren" aan
de wensch
ien, te gaan
n en aman-
ze en thies
ik openshan-
hevig Lie-

voornemen,
een boek te
anciscus van
leven zoo
natuur, la-
tuur kennen
niet zien",
andschap, de

oorbereid, en
ling was be-
zijn Liersche,
was openge-
freis geresel,
"Rachel" en
ondernemen
groeien".

dat we thans
et vangt aan
terzwane va-
ken stappen,
inciscanie en
weer in zijn
gevoel heeft,
een (zijner)
wandelen".
lijken toerist
opmerkt en
vraagde, van
stonds zekere
tocht te vol-
dat geestig
ermans hont-
in de hand
Italiaansche
aan den boek,
met hun be-
weinig van
zoo onmid-

hriver en de
dien naam
genoegeelike
ieder geval,
ngt als een
lectuur be-
zeggen, van
pijt gevoelen.
is, is men

"Naar waar
ik zou willen
zoals dat b.v.
zoo duidelijk
er in terug,
nd als elders,
der den sup-
ns oorspron-
den schiller.
Timmermans
che land met
n menschen-
lie hem naar
ch voor hem
ke land der
lijnen, doet
tar plaats is

ren geeft am
mermans be-
rd op. Daar-
en Baedeker
ten de echte
naar, die de
ge dan u be-
ermans is; de
rijke zegt, dan
uitgaan kan

enig. Als we
doet hij ons
de panorama
kt de natuur-
heeft om te

msche steden
uta van P. A.

lezen we des te meer, van den Dom van Milaan, het Dogenpaleis in Venetië, den Dom van Florence, den Sint Pieter en het Vaticaan te Rome. — 't is één lange rij van verrukkingen, steeds weer met nieuwe geestdrift aanschouwd en met hetzelfde enthousiasme bewonderd. Het vermoet u dan ook nimmer naar Timmermans te luisteren, omdat ge zelf voor al die schoonheden staat en niet hem ziet het grootsche, het wonder, het visionaire. Sla maar eens op, als ge het boek bezit, de tekening van het Vaticaan, lees maar eens het hoofdstukje „De Sprookjesstad" of „De Dom van Florentië", dan ervaart ge zelf, wat ik hier schrijf. Het regent, dag in, dag uit: we „lekken" er van, want we hebben geen „regenwaterstokdoek" bij ons, en elk blad, elk versiersel, „t drupt en tikt en tlaat water vallen", „de heiligen (op de gebouwen) druppelen als pelgrims in den regen, de spuwvers spuwen hun volle goesting uit", „t regent „lijk duizend pompiersspuiten", maar t hindert ons niet in het minst. Want Timmermans zelf heeft er geen hinder van: de wonderlijke schoonheid is even groot en die schoonheid alleen ziet hij...

Het zou de moeite loonen, verschillende fragmenten dezer kunstbeschouwing eens nader te bezien. Maar de ruimte laat dit niet toe. Trouwens, in t verband van het geheel komt alles ook veel beter uit. Op twee stukken echter wil ik in t bijzonder wijzen: ze zijn tegelijk de karakteriseering van het boek.

„Eene is het hoofdstuk „De Hemelsche Fra Angelico", waarin Timmermans zijn gewaarwordingen teekent, als hij het kunstwerk van Angelico beziet in het San Marco klooster te Florence, schildering van het leven van Jezus. „Dat is geen verf meer, dat is leven, dat is geest!... Overal in de kleuren, in de lijnen, de klare oogen, de subtiële handen, en de edele gebaren, is het de puurste uitdrukking van het hoogste Godsgevoelen, het serienste geluk, met God vereenigd te zijn". „Er valt een fluïdum van liefde uit dit werk over u, ge wordt met liefde omhuld".

Nader dan ooit te voren zijt ge door de lectuur van dit stuk tot het „engelenfeest" van Fra Angelico gebracht.

Het tweede deel, dat ik bedoel, is de beschrijving van het bezoek aan Assisi, de plaats van Sint Franciscus „het hovenierken Gods" en zijn trouwe helpster Sinte Clara. Juist in dezen tijd, nu we zooveel over Franciscus te lezen krijgen, kleurt dit mooie stuk Franciscus-beleving zoo goed bij. Ge ziet hem en ge hoort hem, als ge zijt in het „peiselijke kloosterken" waar Franciscus gaarne toefde, boven op den Subasioberg en in het „boschken", waar hij tot de vogeltjes preekte. „Het is roerend aan de zielen en het geheel is als een honing op de lippen".

Uiteraard is dit gedeelte een belangrijk moment van het boek, omdat Timmermans mede voor het zelf-zien van deze omgeving zijn tocht ondernomen heeft. Het spreekt dus wel vanzelf, dat het opvalt, als een der meest karakteristieke stukken. Maar, het geeft dan ook aan het geheel te meer waarde door het persoonlijke element, dat er in ligt.

Zoo is dit boek vóór alles kunst en schoonheidsbeschouwing, schildering in woorden van ontroering door kleuren en lijnen. En het is de kunstenaar Timmermans, die ons tot al die schoonheid brengt.

Maar — ik zeide het reeds — door het boek heen leeft toch ook de Timmermans-geest, in humoristische opmerkingen en pittigleuke gezegden. Een enkel voorbeeld ten bewijze:

In Italië moeten de vrouwen in de kerk het hoofd gedekt hebben. Gemakshalve gebruiken velen, die de kerk voorbijgaande en tot gebed zich getrokken gevoelende, hun zakdoek, dien ze dan over t hoofd spreiden. Deze situatie doet den gulligen opmerker reeds komisch aan, maar dan volgt dit zinnetje: „we gaan buiten, een vrouw snuit eerst eens in haar zakdoek, legt hem dan op haar hoofd en gaat de kerk in". Dat is de Timmermans-geest, die zich ook onder de hoogste kunst-estase niet verloochent.

In Rome bezoekt hij den beroemden Sint Jan van Lateranen. „Het is zeer indrukwekkend in deze machtige kerk met haar triomphante gouden zoldering... het machtige orgel, de melodieuze zangen...". En dan volgt in eens, als in één adem... „En in een zijkapel wordt een nieuw macaronie-eterken gedoopt".

Van zoodanige effecten is het boek vol. Maar nooit detoneeren ze integendeel, ze doen over de schilderijen heen telkens weer een sprankeling van licht vallen, die gezelligheid en ook gewenschte ontspanning brengen. Zoo goed als u de kunstenaar aantrekt, die u door de kerken en musea leidt, zoo goed gemit ge van den gemoedelijk-nuchteren Fleming, die met een enkele oogbeweging of een simpel woord het komische in het drukdonker Italiaansche leven doet opmerken... en als iemand omkijkt smooit hij zijn pijp! Waarlijk, de humor tintelt niet alleen in den titel van het boek...

Het jongste werk van Felix Timmermans, andersoortig ongetwijfeld dan het meeste van wat voorafging, maar zeker niet minder van betekenis, is de aandacht voorwaard van ieder, die iets zien

en iets leeren wil van schoonheid en schoonheids-genieting.

C. T.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Niet langer geïsoleerd!

De Islam is eenwenlang een afgesloten wereld geweest. Er was toenauwernood eenig punt van aanraking tusschen de Christelijke wereld van het Westen en het Mohammedanisme.

Daaruit volgde, dat de Mohammedanen hun eigen ontwikkeling en cultuur hadden, hun eigen literatuur, wetenschap, kunst. Zij stonden op zichzelf, hadden genoeg aan zichzelf; en daar zij in de Christenen hun doods vijanden zagen, hielden zij zich verre van hen. Er was geen begeerte, en geen gelegenheid ook, om iets van elkander over te nemen.

In de Christelijke maatschappij leefde dan ook de overtuiging, dat het Mohammedanisme verstand was en onveranderlijk. Hoe het leven moest zijn geregeld, wat geboden was en verboden, wat moest worden geloofd en verworpen, het lag alles vast in den Koran en in de traditie. Het was altijd zoo geweest, en het zou ook altijd zoo blijven.

De zendelingen dachten dit eveneens; tenminste, het werd tamelijk algemeen aangenomen, dat de Islam als zoodanig onverzettelijk was, en slechts een enkele van de aanhangers van den valschen profet tot bekeering kwam.

In de laatste vijf en twintig jaren is echter een algeheele omkeering van gedachten gekomen, gegrond op feiten, die onweersprekelijk zijn. Het Mohammedanisme is niet langer geïsoleerd; de punten van aanraking met de Christelijke landen zijn vele. En diensvolgens staan voor de prediking van het Evangelie de deuren overal open. God heeft wonderlijk gewerkt in de geschiedenis van het eerste kwart dezer eeuw. En wie dit opmerkt, maakt Hem groot.

In het boek, dat wij de vorige maal noemden, „The Moslem World of to-day", wordt een afzonderlijk hoofdstuk gewijd aan de aanraking en invloed der Westersche beschaving op de wereld van den Islam. De schrijver, Dr James L. Barton, brengt de verschillende gegevens samen; het zijn niet vele nieuwe dingen, die hij noemt; maar de verdienste van zijn artikel is, dat de bekende dingen tot één geheel zijn samengevoegd.

Daar is allereerst het wederzijdsche reizigers-verkeer. De Mohammedanen blijven niet in hun eigen land, maar trekken naar Europa en Amerika. Allerwege zijn in de landen van den Islam, in Perzië, Turkije, Syrië, Egypte, Noord-Afrika, Indië, en ook geeds in Arabië, prachtige heirwegen aangelegd, waarlangs de auto's snorren; uitstekende spoorwegen verbinden de meest afgelegen hoeken met de beschaafde wereld. En zoo worden de Mohammedaansche landen overstromd met reizigers en handelaars.

De gevolgen blijven niet uit. De geest van de Mohammedaansche jongelingschap ontwaakt, en de begeerte naar een meer moderne opvoeding wordt schier overal aangetroffen. In verschillende van de Mohammedaansche centra staan bloeiende hogescholen of universiteiten. En zij, die nog hogere aspiraties hebben, gaan ter school in het Christelijke Westen. Scholen, op meer Westersche leest geschoold, zijn er sinds 1920 in Turkije zelfs en Perzië in grooten getale. En het is bekend, hoe ook vooral in Ned-Indië, op Java, zich meer dan honderd leerlingen aanbieden voor de Hollandsch-Javaansche scholen als er maar plaats is voor enkele tientallen.

Juist die naam: Hollandsch-Indische scholen, wijst op een ander punt van aanraking; het betreft n.l. de taal van het Westen. Het Arabisch is de heilige taal van den Islam; maar in het overige deel der wereld kan men er niet mee terecht; voor den handel moet men met een of meerdere Europeesche talen op de hoogte zijn; en men begeert die te leeren.

Daarmee is ook de toegang tot de Westersche literatuur ontsloten. En dat dit van onberekenbaren invloed is op de zielen der Mohammedanen behoeft geen nader betoog. De dorst naar kennis is ongemeen sterk. En de nieuwe gedachten verdringen langzamerhand het oude Mohammedaansche geloof.

Dan bleef ook de groote wereld-oorlog niet zonder groote gevolgen. Immers, Mohammedanen streden aan de zijde der Christenen tegen andere Christen-volken, of ook wel tegen hun eigen Mohammedaansche broeders. Wel heeft de Sultan van Turkije den heiligen oorlog uitgeroepen, maar het baafte niet; de Mohammedanen vereenigden zich niet tegen de Christenen in doodelijken kamp. De heilige oorlog bleek een jammerlijke mislukking. En dit is een buitengewoon opmerkelijk feit. Het wil toch zeggen, dat de eenheid van den Islam volkomen is gebroken; van pan-Islamisme is geen sprake meer; het is in nationalisme van allerlei aard opgelost. Het is niet te verwachten, dat de Mohammedaansche landen zich nog eens tegen de Christenen zullen vereenigen; vooral niet, sinds Turkije den kalief heeft afgezet.

Dat wil niet zeggen, dat de Mohammedanen zich gewillig zullen blijven bukken onder het Wester-

sche juk; veeleer is het tegendeel op te merken. Zij hebben het van nabij gezien, de Mohammedanen, hoe onderling verdeeld en elkander vijandig gezind de Christenen zijn. En dit heeft de gedachte versterkt, dat het eenmaal mogelijk zal zijn het juk van zich af te werpen; het verlangen naar vrijheid en zelfstandigheid is koortsachtig geworden. De uit-slag van de verkiezingen in Egypte wijst ook in deze richting. De Arabieren droomen van een nieuw Arabisch koninkrijk; Perzië aanvaardde een grondwet; Turkije voelt zich en onderhandelt met de groote Westersche mogendheden op voet van gelijkheid.

Door de aanraking met het Westen zijn de nadenkende Mohammedanen er toe gekomen vergelijkingen te trekken, die niet ten gunste van den Islam uitvielen. Vooral de positie van de vrouw werd als minderwaardig gezien, en daarin wordt schier overal een grondige verandering aangebracht, waarop wij nog nader hopen te wijzen. De Turksche regering heeft doorgetast, en economische en sociale wetten uitgevaardigd, welke alle eeuwen door als in strijd met den Islam werden beschouwd. En de Emir van Afghanistan, waarlijk niet de eerste de beste, heeft handelsscholen voor de Nomadische stammen opgericht.

De sociale veranderingen grenzen aan revolutie. Met name komt dit uit in de vrijmaking van de vrouw, en de daarmee samenhangende polygamie. Men gaat inzien, dat het hebben van meerdere vrouwen een bederf is, en zelfs onzedelijk moet worden genoemd.

Ligt het in den aard van den Islam onverdraagzaam te zijn, de aanraking met het Westen heeft ook daarin verandering aangebracht. Ronduit erkennen vele Mohammedaansche schrijvers, dat het Christendom ten opzichte van de verdraagzaamheid betere beginselen bevat dan de Islam.

Merkwaardig is het verlangen naar democratie, in plaats van de theocratie, welke toch het Mohammedanisme van nature eigen is. Nog geen twintig jaar geleden was de Sultan van Turkije in eigen oog en in dat van zijn volk de Schaduw van God op aarde! Hij oefende goddelijke en absolute autoriteit uit over zijn volk, en had als Kalief ook groot gezag over alle Mohammedanen in andere landen. Maar ziet, de Sultan is door zijn eigen onderdanen verloochend, en het Kalifaat is afgeschaft, verdwenen, en een constitutioneele democratie is ingevoerd, welke er geen aanspraak op maakt boven het volk te staan. Zoo is in Turkije de scheiding tusschen kerk en staat een feit geworden. Inderdaad, wonderlijke dingen.

En dergelijke gebeurtenissen, zij het ook niet in zulk een mate, vonden en vinden plaats in Perzië, Egypte, China, Iraq enz.

Uit dit alles volgt nog niet, dat het met den Islam als godsdienst gedaan is. Veeleer valt op verscheiden plaatsen een herleving waar te nemen. Zij, die het gevaar van den oprindenden invloed van het Westen zien, vereenigen zich, om het Mohammedaansche geloof te versterken. De Turk moge dan zijn geloof verloochenen, de Indiër stelt zich daar rechtstreeks tegenover. In Syrië en Egypte wordt godsdienstige lectuur gretig gekocht en gelezen.

Lechter wordt tevens de noodzakelijkheid gevoeld, om den Islam in meerdere overeenstemming te brengen met de moderne wetenschap. En er is een krachtig streven, om de uitspraken van den Koran zoo uit te leggen, dat ze passen op den tegenwoordigen tijd.

Een vooraanstaande Turk moet tot een zendeling gezegd hebben: van alle vormen van vrijheid is die van vrijheid van conscientie de meest wezenlijke en heilige; het einddoel der opvoeding moet zijn den mensch voor te bereiden tot het doen van een vrijwillige keuze. Voorzeker merkwaardige uitspraken van een Mohammedaan.

Dr Barton mag dan ook wel zeggen, dat de Islam van een menschenloeftijd geleden geheel nieuwe vormen aanneemt. In de Islamitische wereld vinden groote religieuze, sociale en intellectuele veranderingen plaats. En deze beweging is meer algemeen en meer fundamenteel dan eenig andere dergelijke beweging sinds de Reformatie.

J. D. W.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Synode Christian Reformed Church in N. A.

Dit artikel wordt geschreven op den vloer der Synode van bovengenoemde kerkengroep, vergaderd in Chicago, in den Staat Illinois, 9 Juni 1926 e.v.d. Die uitdrukking „op den vloer" is zeker wel „Yankee-Dutch" en kan wel verkeerd worden opgevat. Feit is het, dat schrijver dezes zit aan een tafel, voor het platform of podium van het kerkgebouw der Tweede Chr. Geref. Gemeente te Englewood, in het Zuidelijk deel van Chicago.

Op het podium staat een lange tafel, naar voorvaderlijke zede bedekt met groen laken. Achter die tafel zit het moderamen der Synode van 1926. In het midden, met den voorzittershamer in kloke vuist, zit Dr W. P. van Wijk, in den Haarlemmermeer geboren, in Amerika opgevoed, krachtig in woorden, bedist in actie. Hij diende de Synode van 1920 als president en maakte zich goeden